

Selye János Egyetem
Bratislavská cesta 3322.,
945 01 Komárno
Juhász György rektor
Tel.: 00421-35-6408 853
E-mail: sje@selyeuni.sk

Konstantin Egyetem
Közép-európai Tanulmányok Kara
Dražovská cesta 4., 949 74 Nitra
Bárczi Zsófia dékán
Tel.: 00421-37-6408 853
E-mail: dfss@ukf.sk

Comenius Egyetem
Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék
Gondova 2., 818 01 Bratislava
Misad Katalin tanszékvezető
Tel.: 00421-2-593-39-484
E-mail: kmjl@fphil.uniba.sk

Katedra Alapítvány
Palác Duna Palota
Galantská cesta 658/2F
92901 Dunajská Streda
Tel. 00421-31-552 90 28
mobil: 0903 287 772
E-mail: katedra@katedra.sk
Németh Margit elnök

Vámbéry Polgári Társulás
Palác Duna Palota
Galantská cesta 658/2F
92901 Dunajská Streda
Tel. 00421-31-552 90 28
mobil: 0903 215 714
E-mail : vambery@vambery.sk
Hodossy Gyula igazgató

Mátyusföldi Muzeológiai Társaság
925 26 Boldog 159.
Tel.: 00421-2-459 15 298
Danter Izabella ügyvivő

Ára: 3 €

Új könyveink:

Borsos Mihály: Küldtek és mentem. Ennyi az egész! Szépirodalmi és szociográfiai művek 1930–1974. Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2022, 352 p. /Borsos Mihály plébános írásai, III./

Gecse Annabella: Gömör szíve. Tanulmányok a dél-szlovákiai Gömör népi vallásosságáról. Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2021, 368 p. /Lokális és regionális monográfiák, 9./

Angela Gröber: Von der Minderheit zur Volksgruppe. Die Deutschen in der Karpaten ukraine 1920–1944. Fórum Institut für Minderheitenforschung-Forschungszentrum für Europäische Ethnologie. Komárno / Komárom / Komorn, 2021, 168 p. /Interethnica, 11./

Gyurgyík László: Szlovákia lakosságának községsoros nemzetiségi és felekezeti összetétele az 1950. évi népszámlálás adatai alapján. Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2021, 224 p. /Nostra Tempora, 32./

Keresztes Veronika: A Pozsonyi Jogakadémia története (1777–1914). Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2022, 200 p.

Lang Tamás: A kettős kereszt árnyékában. Zsidóellenes törvénykezés és zsidóüldözés Szlovákiában (1938–1945). Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2022, 480 p.

Liszka József: Kísérletek. Kritikák, vitairatok (és egyéb úri huncutságok) a néprajzi tudományok köréből. Komárom–Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet–Etnológiai Központ, 2023, 320 p.

Liszka József (összeáll.): Acta Ethnologica Danubiana 24. Az Etnológiai Központ Évkönyve / Ročenka Výskumného centra európskej etnológie / Jahrbuch des Forschungszentrums für Europäische Ethnologie. Komárom–Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet–Etnológiai Központ, 2022, 368 p.

Mrva Marianna (összeáll.): Identitás- és támogatáspolitikák, kulturális fogyasztás és médiahasználat. Interdiszciplináris tanulmányok a szlovákiai magyar kulturális mezőről. Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2022, 160 p. /Nostra Tempora, 33./

Simon Attila: Az átmenet bizonytalansága. Az 1918/1919-es impériumváltás Pozsonytól Kassáig. Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2023, 248 p. /Nostra Tempora, 30./

A szerkesztőség címe:
Fórum Kisebbségkutató Intézet
Parková 4, 931 01 Šamorín
www.forumszemle.eu
E-mail: csanda@foruminst.sk

Fórum Társadalomtudományi Szemle

A tartalomból:

Öllös László
A felemáság értékrendje

Csernicskó István
Az ukrán állami nyelv-
politika jogi szövegekben
és karikatúrákon

Goran Bašić
Kisebbségi önkormányzat
és kulturális autonómia
Szerbiában

Viktor Janák
Egy kissé feledésbe
merült irredentizmus
Morvaszlovákok
1938–1939-ben

Lampl Zsuzsanna
Beszédes adatok
a 2023-as parlamenti
választás előtt

Popély Árpád
Az SzNT Nemzetiségi
Bizottságának
létrehozása 1968-ban

Lengyel Ákos
Adalék a szekeresgazdák
történetéhez

Liszka József
Egy csónakban
Ján Botík és
Szarka László

Nekrológ
Pomogáts Béla

Könyvek

2023

3

FÓRUM KISEBBSÉGGUTATÓ INTÉZET

Parková 4., 931 01 Šamorín
Tel.: +421 908 400 441
E-mail: simon@foruminst.sk
Simon Attila igazgató

**A Fórum Kisebbségkutató Intézet
Könyvtára – Bibliotheca Hungarica**
Parková 4., 931 01 Šamorín
Tel.: +421 908 400 498
E-mail: bibliohungarica@gmail.com
Roncz Melinda igazgató

**A Fórum Kisebbségkutató Intézet
Etnológiai Központja – Komárom**
P. O. Box 154., 945 01 Komárno 1
Tiszti pavilon, Hradná 2., Komárno
Tel.: +421 908 400 435
E-mail: etno@foruminst.sk
Liszka József igazgató

Gramma Nyelvi Iroda
Parková 4., 931 01 Šamorín
E-mail: gramma@foruminst.sk
Lanstyák István irodavezető

A folyóirat megrendelhető és
előfizethető az intézet elektronikus
könyvesboltjában: forumeshop.sk

FÓRUM TÁRSADALOMTUDOMÁNYI SZEMLE

NEGYEDÉVENKÉNT MEGJELENŐ TUDOMÁNYOS FOLYÓIRAT

XXV. évfolyam

Főszerkesztő

CSANDA GÁBOR

A szerkesztőbizottság elnöke

ÖLLÖS LÁSZLÓ

Szerkesztőbizottság

Biró A. Zoltán (Csíkszereda, Románia), Cserniczkó István (Beregszász, Ukrajna),
Csergő Zsuzsa (Kingston, Kanada), Fedinec Csilla (Budapest, Magyarország),
Holger Fischer (Hamburg, Németország), Susan Gal (Chicago, USA), Gyurgyík László
(Komárom, Szlovákia), Hunčík Péter (Dunaszerdahely, Szlovákia), Petteri Laihonon
(Jyväskylä, Finnország), Kovács Attila (Lendva, Szlovénia), Laczó Ferenc (Maastricht,
Hollandia), Lampl Zsuzsanna (Nyitra, Szlovákia), Lanstyák István (Pozsony, Szlovákia),
K. Lengyel Zsolt (Regensburg, Németország), Liszka József (Komárom, Szlovákia),
Mészáros András (Pozsony, Szlovákia), Simon Attila (Somorja, Szlovákia), Szarka László
(Budapest, Magyarország), Andrej Tóth (České Budějovice, Csehország), Végh László
(Somorja, Szlovákia), Vajda Barnabás (Komárom, Szlovákia)

Tartalom

Tanulmányok

ÖLLÖS LÁSZLÓ

A felemáság értékrendje 3

CSERNICSKÓ ISTVÁN

Elrajzolt nyelvpolitika. Az ukrán állami nyelvpolitika ideológiai
motívumainak megjelenése jogi szövegekben és karikatúrákon 15

GORAN BAŠIĆ

Kisebbségi önkormányzatiság és kulturális autonómia Szerbiában.
A jó ötlettől a megterhelő gyakorlatig 43

VIKTOR JANÁK

Egy kissé feledésbe merült irredentizmus. Csehország, vagy Szlovákia?
Morvaszlovák ingadozás a válságos 1938–1939-es években 57

LAMPL ZSUZSANNA

Beszédes adatok a 2023-as parlamenti választás előtt 73

POPÉLY ÁRPÁD

Nemzetiségi képviseleti szerv, vagy egyszerű parlamenti bizottság?
A Szlovák Nemzeti Tanács Nemzetiségi Bizottságának létrehozása
1968-ban 91

LENGYEL ÁKOS

Adalék a szekeresgazdák történetéhez. Nemes kemenczei Kemenczky
nemzetiség komáromi jelenléte 125

Közlemények

LISZKA JÓZSEF

Egy csónakban 135

Nekrológ

Pomogáts Béla 145

Könyvek

CSANDA GÁBOR

Romsics Ignác–Rácz András–Fedinec Csilla: Az orosz–ukrán konfliktus történelmi háttérrel 149

HOLLÓSI GÁBOR

Bajcsi Ildikó: Nemzethűség és őrségváltás. A komáromi és környékbeli zsidóság jogfosztása (1938–1944) 151

GAUČÍK ISTVÁN

Szeghy-Gayer Veronika: Tost László, Kassa polgármestere 156

GAUČÍK ISTVÁN

Zsuzsanna Varga: The Hungarian Agricultural Miracle? Sovietization and Americanization in a Communist Country. 158

VATAŠČIN PÉTER

Karolina Lendák-Kabók: National Minorities in Serbian Academia. The Role of Gender and Language Barriers 162

POLGÁR ANIKÓ

Pintér Tibor: Hangok és szavak erdeje 164

ÁDÁM LAURA

Baka L. Patrik: Óperenciák. Fejezetek a kortárs magyar gyermek- és ifjúsági irodalomból 165

BODNÁR KRISZTIÁN

Pethő László (szerk.): Jászsági Évkönyv 2022 168

BODNÁR KRISZTIÁN

Kiss Zsuzsanna: Az egyedüli tér. Társas élet és közélet Zala megyében a neoabszolutizmus korában 169

BODNÁR KRISZTIÁN

Szilágyi Márton: Az íróvá válás mikrotörténete a 19. század első felében. Lisznyai Kálmán és az „irodalmi gépezet” 171

Lapunk része az Európai Bölcsészettudományi és Társadalomtudományi Index (European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences – ERIH Plus) folyóirat-minősítő rendszernek. Folyóiratunk a CEEOL nemzetközi adatbázis által jegyzett. Az MTA Történettudományi Bizottsága által elismert teljes értékű publikációs hely.

FOND NA PODPORU KULTÚRY NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN

Készült
a Magyar Kormány
támogatásával

CSERNICKÓ ISTVÁN

Elrajzolt nyelvpolitika

Az ukrán állami nyelvpolitika ideológiai motívumainak megjelenése jogi szövegekben és karikatúrákon

ISTVÁN CSERNICKÓ

A Misdrawn Language Policy

Ideological Motifs of Ukrainian State Language Policy in Legal Texts and Caricatures

Keywords: language; security; Ukraine; language law; war; propaganda; caricatures

Bevezetés

2022. február 24-én Oroszország megtámadta Ukrajnát. A háború elindításával új geopolitikai korszak kezdődött, melynek keretében nagy eséllyel átalakul majd a globális biztonságpolitikai rendszer, és valószínűleg a nemzeti kisebbségek és a kisebbségi nyelvek, valamint az anyaországok szerepének megítélése is megváltozik. A háborút nagyon sok szempontból elemzik, kevesebb figyelem jut viszont a nyelv, a nemzet és a kisebbségek nyelvi jogai és a biztonságpolitika közötti összefüggésekre. Ebben az írásban azt vizsgáljuk meg az ukrán jogi és politikai dokumentumok, valamint a propagandacélból készült karikatúrák tükrében, hogyan kapcsolódik össze a politikai diskurzusban az ukrán nyelv és identitás, valamint a nemzeti egység témaköre a kisebbségi nyelvek és a biztonság kérdésével. A politikai diskurzus két, egymástól távol álló összetevőjével foglalkozunk: egyrészt az államnyelvtörvény preambulumát és az alkotmánybíróóság e jogszabály kapcsán kiadott állásfoglalását, másrészt a nyelvi kérdéshez kapcsolódó témában megjelent politikai gúnyrajzokat elemezzük. Bemutatjuk, hogy az állami nyelvpolitika irányadó ideológiai szövegeiben megjelenő kulcsmotívumok hogyan jelennek meg a propaganda céljaira készült karikatúrákban.

Nyelv és biztonság

Szakértők szerint a kisebbségi nyelvi jogok és a biztonságpolitika közötti kapcsolat nyilvánvaló. A *Sociolinguistics & security* című kötet szerzői megállapítják, hogy „a nyelvészet gyakran a biztonsági apparátus fontos részét képezi”. (Charalambous et al. 2015, 19. p.) A *Security & language policy* című könyvben pedig egyenesen ezt írják a szerzők:

„A biztonság és a háború gyakran jelentős hatást gyakorol a nyelvpolitikára.” (Charalambous et al. 2016, 2. p.) A kisebbségek emberi jogainak védelme és a biztonságpolitika közötti összefüggésekről tanúskodik a *Recommendations of the Forum on Minority Issues at its 14th session on the theme „Conflict prevention and the protection of the human rights of minorities”*: report of the Special Rapporteur on Minority Issues című dokumentum is, amit az ENSZ adott ki 2021-ben.¹

Fiala-Butora (2020, 257. p.) szerint „a kisebbségeket érintő biztonsági és emberi jogi konfliktusok gyakran átfedik egymást, és a gyakorlatban nehéz őket analitikusan elkülöníteni”. Deen és Romans (2018, 3. p.) arra figyelmeztetnek, hogy „a sokszínű társadalmakkal rendelkező államok esetében a kiegyensúlyozott nyelvpolitikát a belső kohézió fenntartása és a regionális biztonság előmozdítása alapvető elemének kell tekinteni”. Kontra (2021) is szoros összefüggést lát a nyelvi jogok garantálása és a biztonság között.

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) a Nemzeti Kisebbségi Főbiztos tisztségének létrehozását 1992-ben azzal indokolta, hogy ez a lépés elsősorban válasz a volt Jugoszlávia területén etnikai-nemzeti és nyelvi alapon kialakult háborús helyzetre, mivel attól tartottak, hogy „hasonló szituáció megismétlődhet Európa más pontjain is”.² Az EBESZ különösen azokban az államokban tartott az ilyen jellegű ellentétek kialakulásától, „amelyeknek olyan nemzeti/etnikai csoportok a résztvevői, akik az egyik államban többséget, a másik államban viszont kisebbséget alkotnak, tehát az érintett államok kormányzati szerveinek érdekei összekapcsolhatók”.³ A nemzetközi szervezet szerint „az ilyen helyzetek potenciális forrásai az államok közötti feszültségeknek, sőt konfliktusoknak; az ilyen feszültségek valóban döntő szerepet játszottak Európa történelmében”.⁴

A Nemzeti Kisebbségi Főbiztos hivatalának létrehozása tehát eszerint összefüggésben van azzal, hogy az EBESZ úgy véli, az anyaországok fellépése a szomszédos államokban élő nemzeti kisebbségek jogainak védelme érdekében potenciális forrása az államok közötti „feszültségeknek, sőt konfliktusoknak”. Egy orosz szakértő véleménye szerint a nyelvi konfliktusok akár háborús cselekményekhez is vezethetnek (Kondraskina 2016, 853. p.), és – ahogyan azt 2022. február 24-én tapasztaltuk, sajnos – vezettek is.

1 <https://digitallibrary.un.org/record/3955766>

2 A Nemzeti Kisebbségek Oktatási Jogairól Szóló Hágai Ajánlások és Értelmező Megjegyzések, 1. p. <https://www.osce.org/files/f/documents/6/1/32186.pdf>

3 Uo.

4 Uo.

Nyelv és biztonság Ukrajnában

A nyelv és a biztonság kérdése Ukrajnában is szorosan összekapcsolódik. „A mai ukrajnai helyzet példája annak, hogyan válik a nyelvi és kulturális háború előfeltételévé és hivatalos alapjává egy valódi hadjáratnak” – írta Drozda (2014) a Krím orosz megszállása és a kelet-ukrajnai szakadár köztársaságokkal folyó harcok kitörése idején. „Bárhonnan nézzük, a jelenlegi orosz–ukrán háború a nyelv miatt kezdődött. Ez vitathatatlan tény. Oroszország épp a nyelvi tényezőt használta fel mint az agresszió okát – azzal magyarázva, hogy meg kell védenie az orosz ajkú polgárokat Ukrajnában” – foglalta össze a konfliktus okait Osnach (2015). Sakwa (2015, 173–175. p.) is úgy vélte, hogy az Ukrajna keleti részén kirobbant konfliktusnak a nyelvkérdés volt az egyik kiváltó oka.

Vlagyimir Putyin orosz elnök a Krím félsziget Oroszországhoz csatolásának moszkvai ceremóniája során 2014. március 18-án tartott beszédében az általa „elsősorban orosz ajkú Krím”-nek nevezett régióról kijelentette:

„A Krím és Szevasztopol lakói Oroszországhoz fordultak, hogy védelmezze meg életüket és jogaikat azzal, hogy megelőzi az olyan eseményeket, mint amelyek Kijevben, Donyeckben, Harkovban és más ukrán városokban történtek, illetve történnek jelenleg is. Ezt a kérést nyilvánvalóan nem hagyhattuk figyelmen kívül. Részünkről ez felért volna egy árulással.”⁵

Ugyanebben a beszédében az orosz elnök azt is elmondta, hogy az ukránok „újra és újra megkísérelték megfosztani az oroszokat történelmi emlékezetüktől, sőt nyelvüktől, és erőszakos asszimilációnak vetni alá őket”. A beszéd egy pontján pedig egyértelmű fenyegetést fogalmazott meg Ukrajna felé:

„Több millió orosz nyelvet beszélő ember él Ukrajnában, és él majd a jövőben is. Oroszország mindig meg fogja védeni érdekeiket, minden politikai, diplomáciai és jogi eszközt bevetve. De elsősorban mégis Ukrajna érdeke kellene legyen ezen polgárok jogainak és érdekeinek teljes körű védelme. Ez ugyanis Ukrajna állami stabilitásának és területi integritásának garanciája.”⁶

Valamivel később Putyin kijelentette: [az ukránok] „Arra kényszerítették bennünket, hogy megvédjük az oroszul beszélőket a Donbászon.”⁷

5 A beszéd az orosz elnöki hivatal honlapján: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20603>

6 Uo.

7 Путин: Вынудили защищать русскоязычных на Донбассе. <http://korrespondent.net/ukraine/politics/3756878-putyn-vynudyly-zaschyschat-russkoiazыchnykh-na-donbasse>

2020-ban, a Müncheni Biztonsági Konferenciához⁸ kapcsolódóan jelent meg a *Twelve Steps Toward Greater Security in Ukraine and the Euro-Atlantic Region*⁹ című dokumentum, amely szerint „az Ukrajnában és környékén zajló konfliktus tragédia az erőszak által érintettek számára. Ez egy katasztrófális tévedés gyújtópontja, és folyamatosan fenyegeti az euro-atlanti térség biztonságát és stabilitását”. A szöveg készítői és aláírói – akik között Wolfgang Ischinger német diplomata, a konferencia elnöke is szerepelt – megállapították:

„Az euro-atlanti régió államainak még nem sikerült meghatározniuk, kialakítaniuk vagy megvalósítaniuk egy olyan biztonsági megközelítést, amely mindenki számára biztosítaná a békét, a függetlenséget és az erőszakkal szembeni felelőtől való mentességet. (...) Ukrajnán belül, valamint az ukránok és szomszédjaik között a társadalmi változások befolyásolják a történelmi emlékezet és a nemzeti identitás politikáját, és nehéz kérdéseket vetnek fel a kormányok számára az állampolgárság és a nyelvi jogok tekintetében – ez pedig valós hatással van a politikára, a gazdaságra és a biztonságra.”¹⁰

A biztonság felé irányuló lépésekről szóló dokumentum kapcsán a Ukrainian World Congress elítélő nyilatkozatot tett közzé, leszögezve, hogy „a nyelv, a történelem, a nemzeti identitás és az emlékezet az ukrán nép és az ukrán állam alapja – ezek az alapok, amelyeket az Orosz Birodalom, a Szovjetunió és most Putyin Oroszországa – évszázadokon át következetesen igyekezett lerombolni.”¹¹

Jelzésértékű az is, hogy Putyin közvetlenül az Ukrajna elleni háború megindítása előtt, 2022. február 21-én elmondott beszédében ötször is előfordul a *язык*, vagyis a *nyelv* szó.¹² A 2014-es beszédben már említett kijevi oroszellenes politikáról az elnök ezúttal kijelentette:

„Az orosz nyelv és kultúra gyökeres kiirtására és az asszimiláció előmozdítására irányuló politika folytatódik. A Verhovna Rada¹³ folyamatosan generálta a diszkriminatív törvényjavaslatokat, és már életbe is lépett az úgynevezett őslakosokról szóló törvény. Azok az emberek, akik orosznak vallják magukat, és meg akarják őrizni identitásukat, nyelvüket és kultúrájukat, azt a jelzést kapják, hogy nemki-

8 Munich Security Conference <https://securityconference.org/msc-2020/>

9 https://www.europeanleadershipnetwork.org/wp-content/uploads/2020/02/EASLG-Statement_Ukraine_r6-FINAL.pdf

10 Uo.

11 <https://www.ukrainianworldcongress.org/ukrainian-world-congress-strongly-condemns-twelve-steps-toward-greater-security-in-ukraine-and-the-euro-atlantic-region/>

12 <http://kremlin.ru/events/president/news/67828>

13 Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa; Ukrajna parlamentjének ukrán megnevezése.

vánatosak Ukrajnában. (...) Az oktatási törvény és az ukrán mint államnyelvről szóló törvény értelmében az orosz nyelvnek nincs helye az iskolákban és a köztereken, még a kisboltokban sem.”

Mindez azt jelenti, hogy a nyelvek és nyelvi jogok kérdésköre nem hagyható figyelmen kívül, ha Ukrajna biztonságáról esik szó. Ezt támasztja alá Deen és Romans (2018, 4–5. p.) véleménye is, akik a 2013–2014-es „méltóság forradalma” utáni ukrán nyelvpolitikát elemezve az alábbi következtetésre jutnak:

„A nyelv és a biztonság közötti kapcsolat nem elvont fogalom vagy a távoli múlt kérdése; ez ma is nagy aggodalomra ad okot Európa-szerte. Az, hogy az ukrán parlament a Janukovics elnök 2014. márciusi menesztése utáni napokban visszavonta az »állami nyelvpolitika alapjairól« szóló, vitatott 2012-es nyelvtörvényt, hozzájárult az Ukrajnában és környékén kialakult válsághoz, mivel ezt úgy értékelték és mutatták be, mint ami veszélyt jelent az ország orosz ajkú lakosságára. A »nyelvi önrendelkezésre« vonatkozó rendelkezés még a minszki megállapodások lábjegyzetében is szerepel.”

A módszer

A 21. században született gyűjteményes nyelvpolitikai kötetek (mint például Spolsky ed. 2012; Ricento ed. 2006; Hult és Johnson ed. 2015; stb.) vagy a nyelvpolitika közelmúltban megjelent összefoglaló elméleti munkái (például Grin 2003; Rannut 2004; Shohamy 2006; Spolsky 2004, 2009; stb.) nem kínálnak kizárólagos megoldásokat a felmerülő nyelvpolitikai problémák vizsgálatára, hanem megpróbálják bemutatni a nyelvpolitika megértésében rejlő kihívások összetettségét, segítik a kutatási terület befolyásoló számtalan, gyakran egymással ellentétes nyelvi hiedelem felismerését. Hornberger (2015, 17. p.) úgy véli, a nyelvpolitikai kutatások célja nem az általánosítás vagy előrejelzés, hanem inkább az összefüggések felvillantása. May (2006, 255–256. p.) szerint „észszerűen elvárható, hogy a nyelvpolitikák és gyakorlatok bármely elemének elemzése kritikusan vegyen részt a szélesebb társadalmi és politikai körülmények – és főleg az őket alakító történelmi előzmények – értékelésében”.

A fentiek alapján az alábbi elemzés célja nem egy átfogó elemzés az ukrán nyelvpolitikáról. A tanulmány célja az, hogy feltárja, hogyan jelenik meg a 2014-es politikai hatalomváltással, az úgynevezett méltóság forradalma után hatalomra jutott ukrán nyelvpolitika két alapvető fontosságú dokumentumában a nyelv, az állam, a nemzet, az identitás és a biztonság összefüggéseinek motívuma, illetve hogy megvizsgálja, vajon miként ábrázolják ezeket a kulcsmotívumokat a nyelvpolitikai propaganda kellékeként használt karikatúrákban, kampányplakátokon.

Az elemzett két jogi normaszöveg szoros kapcsolatban áll egymással. Az egyik az államnyelv védelméről hozott 2019-es törvény, a másik pedig ennek a jogszabálynak

az alkotmányosságáról kiadott alkotmánybírószági állásfoglalás. Az államnyelvtörvény preambulumban és az alkotmánybírószági jogértelmező dokumentumban azt vizsgáljuk, hogyan fonódik össze a nyelv, az állam, a nemzet és a biztonság kérdésköre. A 2014 és 2023 májusa között az ukrajnai politikai sajtóban megjelent karikatúrákban azt elemezzük, hogy a fent említett motívumok miként, milyen kontextusban tűnnek fel.

Az államnyelvi törvény és az alkotmánybírószági állásfoglalása

Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa (parlamentje) 2019. április 25-én fogadta el „Az ukrán mint államnyelv működésének biztosításáról” című törvényt.¹⁴ Az államnyelvi törvény kötelezően előírja az államnyelv használatát az államigazgatás, a társadalmi és közélet, az igazságszolgáltatás, a gazdaság, az oktatás, a kultúra, a sport minden területén, megsértéséért bizonyos esetekben szabálysértési eljárás, pénzbírság jár; számos tisztség, poszt és állás (például: polgármester, iskolaigazgató) betöltéséhez előfeltétel a törvény által létrehozott állami ügynökség előtt letett ukrán nyelvvizsga; az ukrán sztenderd kodifikált normáinak vagy a helyesírási szabályoknak a hivatalos dokumentumokban való megsértéséért bírság szabható ki; az állampolgárok egy újonnan kialakított állami hivatalnál tehetnek feljelentést, ha úgy érzik, jogi vagy magánszemélyek megsértik a törvényt; a jogszabály betartását külön állami biztos felügyeli, akinek feljelentési joga van (a törvény részletes elemzését lásd: Cserniczkó és mtsai 2020). A jogszabály olyan jogi környezetet teremt, amely az ukrán nyelv magas szintű ismeretét a társadalmi előmenetel legfontosabb feltételévé emeli.

A törvény az ukrán nyelvet – mint államnyelvet – szimbolikus tulajdonságokkal ruházza fel. Preambuluma kifejezi, hogy „az ukrán nyelv annak az ukrán nemzetnek a meghatározó tényezője és identitásának fő jellemzője, amely történelmileg alakult ki és évszázadok óta folyamatosan él a saját etnikai területén, az ország lakosságának nagy többségét alkotja, az állam hivatalos nevét adja, és az ukrán polgári nemzet alapvető alkotóeleme”. Ezzel a jogalkotó primordiális viszonyt alakít ki az ukrán nyelv, az ukrán állam és az ukrán nemzet között, ahol az állam „törvényes” tulajdonosa a többségi nemzet, az állam egységét és szuverenitását pedig veszélyeztetik a területén élő más nyelvűek. (Roter–Busch 2018, 158. p.)

2019. június 21-én Ukrajna 51 parlamenti képviselője beadványt nyújtott be Ukrajna Alkotmánybírószágához,¹⁵ melyben kéri az államnyelvi törvény alkotmányelle-

14 Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>. A jogszabály szövege angolul elérhető: Law of Ukraine “On Supporting the Functioning of the Ukrainian Language as the State Language”. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2019\)036-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2019)036-e)

15 Конституційне Подання щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25 квітня 2019 року № 2704-VIII. http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/3_4094_r.pdf

nességének megállapítását. Az ellenzéki parlamenti képviselők beadványának az egyik indoka az volt, hogy a jogszabály megszavazása során a parlament többször is megsértette a törvények elfogadására vonatkozó törvényeket. A bírói testület 2021. július 14-én adta ki állásfoglalását a törvénnyel kapcsolatban.¹⁶ Az alkotmánybíróság részletes magyarázatot készített a jogszabály értelmezéséhez: a 29 nyomtatott oldal terjedelmű törvényszöveget 17 nyomtatott oldal terjedelemben értelmezte a testület. Ukrajna Alkotmánybírósága korábban többször is véleményt nyilvánított már a nyelvi jogi szabályozás, az Ukrajnában használatos nyelvek státusával, használati rendjével kapcsolatban (Fedinec–Cserniczkó 2020, 151–174. p.), az államnyelvtörvényről kiadott dokumentum azonban sokkal több, mint egyszerű jogértelmezés. Amint az alábbiakban látni fogjuk, a dokumentum az ukrán nyelvet az ukrán államiság egyik legfontosabb szimbólumaként, az állam területi integritása és léte szerves összetevőjeként értelmezi. A kérdés súlyát jelzi, hogy hét alkotmánybíró tartotta fontosnak, hogy különvéleményt fogalmazzon meg az állásfoglalással – és egyben a törvénnyel – kapcsolatban; külön érdekesség, hogy még a kérdés előterjesztője is nyújtott be különvéleményt.¹⁷

Nemzet, nyelv és biztonság a politikai dokumentumokban és a karikatúrákon

Az ukrán nyelv támogatása és általában a nyelvi kérdés a függetlenné válás óta erősen átpolitizált az országban. (Cserniczkó 2017) „Ukrajnában a nyelvhasználat már hosszú ideje nagyon érzékeny kérdés, amely többször is a különféle választási kampányok egyik fő témájává vált, és továbbra is vita tárgyát képezi – és néha feszültségeket is kelt – az ukrán társadalmon belül, valamint Ukrajna egyes nemzeti kisebbségeinek anyaországaival” – fogalmaz például a Velencei Bizottság a 2019-ben elfogadott ukrán államnyelvi törvény kapcsán kiadott állásfoglalásának 18. bekezdésében.¹⁸

Wright (2012) szerint a radikális politikai ártrendeződések mindig maguk után vonják a nyelvpolitikai változásokat is. Miután 2014-ben Oroszország megszállta az 1991-ben függetlenné vált Ukrajna részét képező Krímet, és a kelet-ukrajnai régiókban elhúzódó fegyveres konfliktus alakult ki, az ukrán politikai elit szoros összefüggést talált az

16 Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» № 1-р/2021 від 14 липня 2021 р. https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/1_p2021.pdf

17 Az állásfoglalás és a különvélemények is elérhetők itt (ukrán nyelven): <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-21#Text>

18 European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission). Ukraine. Opinion on the Law on Supporting the Functioning of the Ukrainian Language as the State Language. CDL-AD(2019)032. Opinion No. 960/2019. Strasbourg, 9 December 2019. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2019\)032-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2019)032-e)

ukrán egynyelvűség és az ország biztonsága között, s az orosz nyelv és beszélői egyértelműen a biztonságot fenyegető faktorként jelentek meg a politikai diskurzusban és az állami nyelvpolitikában. Az ukrán nyelv ügye erkölcsi és biztonságpolitikai kérdéssé lépett elő, ahol az államnyelv (vagyis az ukrán) a nemzet egységének, az állam szuverenitásának egyik lényeges összetevője. A jogszabály preambuluma leszögezi, hogy „az ukrán nyelv teljes körű működése az állam egész területén a közélet minden szférájában garancia az ukrán nemzet identitásának megőrzésére és Ukrajna állami egységének erősítésére”. Ugyanitt azt is kijelenti a jogalkotó, hogy e jogszabály elfogadásával törekszik „az ukrán nyelv államépítő és konszolidációs funkcióinak erősítésére, szerepének növelésére Ukrajna területi integritásának és nemzetbiztonságának biztosításában”.

Az Ukrajnában széles körben és hagyományosan elterjedt ukrán–orosz kétnyelvűséget – az oroszosító szovjet nyelvpolitika következményeként – az ukrán nyelvet fenyegető veszélyforrásként értelmezi Kijev. A 2019-es államnyelvi törvény preambuluma például – „Az állami nyelvpolitika koncepciója” című, még 2010-ben elfogadott dokumentumra hivatkozva¹⁹ – leszögezi, hogy a törvény egyik célja „a gyarmatosítók és megszállók évszázados asszimilációs politikája által okozott” nemzeti nyelvi-kulturális és nyelvi-információs tér deformációinak leküzdése. A törvény 50., az államnyelvvédelmi biztos kinevezéséről szóló cikke két helyen is kiemeli, hogy nem nevezhető ki olyan személy erre a posztra, aki szerepet vállalt a hivatalos kétnyelvűség bevezetésére Ukrajnában, és a posztról azonnal el kell távolítani az államnyelvvédelmi biztos tisztjét ellátó személyt, amennyiben részt vesz a hivatalos kétnyelvűség bevezetésére irányuló tevékenységben.

Az alkotmánybíróság állásfoglalásának 13.6. bekezdése asszimilációs célú oroszosításként határozza meg és elítéli a cári Oroszország és a Szovjetunió nyelvpolitikáját.

Az 1. képen látható karikatúra az ukrán–orosz kétnyelvűséget aszimmetrikusnak és az ukrán nyelvet veszélyeztetőnek ábrázolja. A képen egy kék-fehér-piros, azaz Oroszország nemzeti színeibe öltözött termetes muzsik és egy kék-sárga, vagyis ukrán

19 Концепція державної мовної політики. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161/2010>

nemzeti színű öltözékben ábrázolt vékony lányka szorong egy metrókocsi szűk ülésén; a férfi mellkasán a *язык*, a lány oldalán a *мова* felirat olvasható; az első oroszul, a másik pedig ukránul jelenti azt, hogy *nyelv*. A terjedelmes férfi azt mondja oroszul a már így is sarokba szorított hölgynek: „*Kislány, menj odébb, kiszorítasz!*”

1. kép. Az aszimmetrikus ukrán–orosz kétnyelvűség²⁰

A 2019-ben az államnyelv támogatásáról született törvény kapcsán kiadott állásfoglalásában Ukrajna Alkotmánybírósága arra a következtetésekre jutott, hogy „az ukrán nyelv államnyelvi jogi státusza egyidejűleg alapvető alkotmányos érték, az ukrán állam egységének (oszthatatlanságának) jelképe és kulcsfontosságú tényezője, valamint alkotmányos identitásának szerves része”.²¹ Az alkotmánybíróság jogértelmező állásfoglalása szerint az ukrán nyelvet fenyegető veszély egyenértékű Ukrajna nemzetbiztonságát, az ukrán nemzetet és az államot fenyegető veszélyekkel, „mert a nyelv a nemzet sajátos kódja, nem csupán kommunikációs eszköz”.

Az ukrán állam és nyelv közötti szoros kapcsolatra rímelnek azok a propaganda célú karikatúrák, mint amilyen a 2. képen látható. A viharos tengeren hánykolódó Ukrainát szimbolizáló hajót az állami címert formázó *мова* (vagyis nyelv) feliratú vitorla lendíti előre.

20 Forrás: <https://anekdot.kozaku.in.ua/karukatu/inshi/685-karikatura-na-rosysku-movu.html>

21 Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» № 1-р/2021 від 14 липня 2021 р. https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/1_p2021.pdf

2. kép. Az ukrán állam és nyelv szoros kapcsolatát ábrázoló karikatúra²²

Az alkotmánybírák szerint:

„Az ukrán nyelv teljes körű funkcionálása nélkül Ukrajnában az ukrán nemzetet a közélet minden területén a tituláris és államépítő nemzet státuszának és szerepének elvesztése fenyegeti, ami egyenértékű az ukrán államnak a világ politikai térképről való eltűnésének veszélyével. Az ukrán nyelv Ukrajna államiségának és egységének végzetes feltétele (*conditio sine qua non*).”

Az inkább politikai vagy filozófiai, mintsem jogi kinyilatkoztatás értelmében „az ukrán nyelv államnyelvi jogi státuszának bármilyen megsértése Ukrajnában elfogadhatatlan, mert sérti az állam alkotmányos rendjét, veszélyezteti a nemzetbiztonságot és Ukrajna államiségát”. A fenyegetést pedig egyértelműen Oroszország, illetve az orosz nyelv jelenti. A már idézett, 2019-ben kiadott alkotmánybíróági állásfoglalás szoros kapcsolatot lát a biztonság és a nyelvi kérdés között:

„Ukrajna független államként való megjelenésének kezdete óta a nyelvkérdés az egyik fő kérdés az Ukrajna elleni hibrid háborúban az Orosz Föderáció részéről. Az Orosz Föderáció ilyen akcióinak tragikus következményei államunkra az Ukrajna elleni fegyveres agresszióban nyilvánultak meg, amikor az Orosz Föderáció elfoglalta Ukrajna területének egy részét – a Krím Autonóm Köztársaságot és Szevasztopol városát, valamint Donyeck és Luhanszk régiókban Ukrajna elvesztette szuverenitását a terület ezen részén.”

A 13.9. bekezdés ráerősít a fentiekre:

²² Forrás: <http://www.golos.com.ua/article/365868>

„Annak alapján, hogy Ukrajna milyen objektív állapotban van jelenleg az Orosz Föderáció katonai agressziója következtében, és mert Oroszország a »nyelvkérdést« geopolitikai terjeszkedésének egyik eszközeként használja, Ukrajna Alkotmánybírósága hangsúlyozza, hogy az ukrán nyelvre irányuló fenyegetés ugyanúgy fenyegetést jelent Ukrajna nemzetbiztonságára is.”

A 2014-es események elindításában a nyelvi kérdést ürügyként felhasználó orosz propagandára utal a 3. képen bemutatott karikatúra, amelyen Putyin ábrázata alatt oroszul olvasható a szöveg: „Oroszország ott ér véget, ahol az orosz nyelv véget ér”.

3. kép. Az orosz nyelv mint a birodalmi terjeszkedés eszköze²³

Miután Oroszország 2014-ben megszállta a Krímet és támogatta a kelet-ukrajnai szakadár mozgalmakat, majd pedig 2022-ben totális háborút indítva megtámadta Ukrajnát, Kijev igazolni látta az etnikai heterogenitással és nyelvi sokszínűséggel kapcsolatos (alkotmánybírósági határozatokban is megfogalmazott) félelmeit (Fedinec–Tóth 2022, 214. p.), és e fejleményekre a kisebbségi jogok fokozatos szűkítésével válaszolt. (Cserniczkó 2022a, 2022b) A fenyegető veszélyt jeleníti meg a 4. képen bemutatott karikatúra, az 5. képen pedig az ukránosítás mint a veszély elhárításának eszköze jelenik meg.

A 4. képen az orosz *soft power* zászlóshajója, a *Русский мир* (Russzkij Mir – Orosz Világ) mozgalmat szimbolizáló, szárnyas bomba alakú, Zepelint formázó esőfelhő fedésében egy „Moszkovija” felirattal ellátott, a fején a Kreml talán legismertebb toronyát és a sarló-kalapácsot hordozó varangy lopakodik, hogy rátámadjon a békés Ukrajnára, amelynek szimbólumai között a Kijevi Ruszt megkeresztelő Nagy Vlagyimir/Volodimir fejedelem előtt a *мова* és az ukrajnai forradalmak ikonikus helyszínére utaló *майдан* (*majdan* 'tér') felirat, mögötte pedig a kijevi Szent Szófia-székesegye-

23 <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2166656-zakon-pro-movu-sit-ci-letalna-zbroa.html>

ház, valamint az ukrán zászló és az EU-s lobogó is megjelenik. Az orosz varangy tehát egyszerre jelent veszélyt mindenre, ami fontos: az ukrán történelemre és nyelvre, az autokefál ukrán ortodox egyházra, az államiságra, az ukrainai forradalmi eszményekre és az európai integrációra.

4. kép. Az orosz világ támadása az ukrán állam, történelem és nyelv ellen²⁴

Az 5. képen a már ismert szimbólum jelenik meg: Ukrajna a viharos tengeren hanyódo hajó, a címet formázó vitorlán pedig a *закон про мову* (nyelvtörvény), vagyis az államnyelvet védő törvényre utaló felirat olvasható. Ez a konstrukció (az ukrán államiságot jelképező hajó és az orosz világtól távolodást garantáló ukrán nyelv) elegendőnek bizonyul ahhoz, hogy a *Русский мир* (Orosz Világ) feliratú gumicsónak utasaival, Putyin orosz elnökkel és komájával, az oroszpártiként azonosított politikussal és oligarchával, a háború kitörése után hazaárulóként letartóztatott és egy fogolycsere keretében Oroszországba kiutasított Viktor Medvedcsukkal együtt elsüllyedjen.

24 <https://www.radiosvoboda.org/a/politychna-karyatura-satyra/31209132.html>

5. kép. Az ukrán államnyelvet támogató törvény megvédi Ukrajnát az orosz veszélytől²⁵

A nem ukránul beszélők meggyőzése érdekében több kampány indult az országban azzal a céllal, hogy minél többen térjenek át az ukrán használatára (értelemszerűen: elsősorban az orosz helyett). A 6. képen a *MOVA* feliratú/márkájú, kék-sárgára színezett autóban boldog fiatalok és egy házi kedvenc száguld az EU és a NATO felé, és boldogan integetnek egy *Russzkij mir* táblát szorongató, vörös színű, sarló-kalapács motívummal díszített táskával a vállán stoppoló, ám az út szélén hoppon maradó borostás fickónak.

6. kép. Az ukrán nyelvel az EU és a NATO felé száguldó fiatalok és az útszélén maradó orosz világ²⁶

25 <https://ukrainian.voanews.com/a/test-mova/4009614.html>

26 https://gazeta.ua/articles/politics/_slug-narodu-z-russkim-mirom-namalyuvali-v-karikaturi/1036940

Az ukrán nyelv használatára buzdít a The Beatles 1969-ben *Abbey Road* címmel megjelent híres lemezborítójára utaló 7. kép is, melynek felirata „Переходь на українську”, azaz „Válts ukránra”.

7. kép. Az ukrán nyelv használatát népszerűsítő kampányplakát²⁷

De vannak ennél egyértelműbb utalások is az orosz nyelv és a fenyegetettség érzésének összekapcsolására. A 8. kép egy 2016-ban készült karikatúra, melyen Szergej Sojgu orosz védelmi miniszter, Vlagyimir Putyin orosz elnök és Kirill ortodox pátriárka látható. Az elnök homlokán ott van a kicsit sem szalonképes, ám 2014 óta Ukrajnában széles körben skandált, graffiti formájában is népszerű Путин – хуйло [Putyin – faszfej] szlogenre való utalás. A karikatúra felső részének ironikus szövege pedig ez: „Beszéljetek oroszul! Mi jövünk, és megvédünk!!!”

²⁷ <https://kavun.city/articles/65875/10-cikavih-faktiv-pro-ukrainsku-movu->

8. kép. Az oroszul beszélők veszélyesek²⁸

**ГОВОРИТЕ ПО-РУССКИ!
МЫ ПРИДЕМ И ЗАЩИТИМ!!!**

Ugyanerre az üzenetre építve több hasonló karikatúra is készült az elmúlt években. Ezek egyike a Putyin fentebb idézett 2016-os beszédének szempontunkból talán leghangsúlyosabb részét („Arra kényszerítettek bennünket, hogy megvédjük az oroszul beszélőket a Donbászban.”) kiemelő, illetve az előző képről már ismert „Beszéljete oroszul! Mi jövünk, és megvédünk!!!” feliratot megjelenítő gúnyrajz (9. kép).

9. kép. „Arra kényszerítettek bennünket, hogy megvédjük az oroszul beszélőket a Donbászban”²⁹

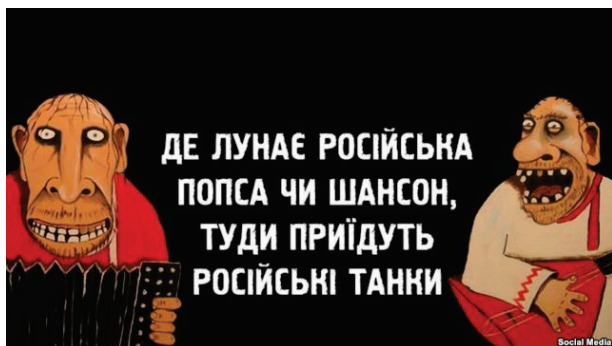

A 10. képen két rosszarcú orosz muzsikust láthatunk, a karikatúra felirata arra figyelmeztet, hogy „Ahol orosz popzene vagy sanzon szól, oda eljönnek az orosz tankok”. A cikk címe pedig, melyet ezzel a rajzzal illusztráltak, a következő: „Putyin oroszul beszélő embereket gyilkolta le”.

²⁸ <https://www.radiosvoboda.org/a/28082746.html>

²⁹ <https://www.radiosvoboda.org/a/28099029.html>

10. kép. Az orosz nyelv mint veszélyforrás³⁰

A 8., 9. és 10. képen bemutatott gúnyrajzok két évvel a Krím megszállása és a kelet-ukrajnai fegyveres konfliktus kitörése után, illetve hat évvel a totális orosz háború megindítása előtt, 2016-ban készültek. A nyelv és a biztonság kérdésének ilyen összekapcsolása magában foglalja „azt a gyakorlatot, hogy az »ellenség« és a »félelem« fogalma a politika integratív, energikus elvévé válik, kiszorítva a szabadság és az igazságosság demokratikus alapelveit” – fogalmazott Huysmans (2014, 3. p.), és ez nyilvánul meg a bemutatott karikatúrákon is.

Kymlicka (2015, 12. p.) szerint a gazdasági válságok és a nemzetbiztonsági fenyegetettség gyorsan háttérbe szoríthatja az emberi jogokról, a kisebbségi nyelvekről és azok támogatásáról szóló diskurzusokat. A központi hatalom és a többségi társadalom ilyen helyzetben a kisebbségeket és azok bármilyen, a vélt vagy valós egység megbontására alkalmas szándékát, törekvését az állam integritására leselkedő veszélyként érzékeli, a kisebbségi eliteket pedig ötödik hadoszlopnak tekinti. Az államnyelv így szimbolikus, mintegy szakrális szerepre tesz szert, és minden olyan kísérlet, amely funkcióinak maximális kiterjesztését gátolja, az egész nemzetet és annak biztonságát fenyegető veszélyforrásként mutatható fel. A nyelv ilyen funkciókkal való felruházása tipikus példája annak, hogy a nyelv instrumentalizálható és biztonságpolitikai kérdéssé emelhető. (Deen–Romans 2018, 4. p.) Az alkotmánybíróság korábban idézett anyagának 4.2. része – amely a nemzeti és nyelvi kisebbségeket az ukrán társadalom egységét fenyegető veszélyként értelmezi – jó példája ennek:

„A nemzeti kisebbségek jogainak érvényesülése nem irányulhat az ukrán társadalmon belüli azon csoportok elkülönítésére (szegregációjára), amelyek különösen nyelvilag különböznek. Egy külön identitáshoz tartozó egyén (és még inkább egyének csoportja) egyetlen társadalomból saját identitásának terébe való távozása veszélyt jelent az ukrán társadalom egységére.”

30 <https://language-policy.info/2016/03/lesya-rozumyk-a-mozhe-tse-j-spravdi-kruto-rozmovlyaty-ukrajinskoyu/>

A kiélezett társadalmi, politikai, gazdasági válságok idején a többségi nemzetek körében gyakran felerősödik a történelmi tapasztalatokra alapozott ellenségkép a nemzeti kisebbségekkel kapcsolatban. (Kymlicka 2015, 21. p.) A fentiek alapján úgy tűnik, példája mindennek a 2014 utáni Ukrajna is, ahol a 2013–2014-es „méltóság forradalma” révén hatalomra jutott kijevi elit épp a külső veszélyre hivatkozva tett meg mindent az ukrán nyelv helyzetének megerősítéséért, a kisebbségi nyelvek háttérbe szorításáért (Beregszászi–Cserniczkó 2020), és ahol a hatalmi elit által generált diskurzusban a kisebbségeket gyakran külső hatalmak ügynökeivé, hazaárulókká minősítik, nyelvüket pedig a nemzeti egységet fenyegető tényezőnek tekintik. (Öllös 2004, 31–37. p.)

Szakértők szerint „mivel a geopolitikai instabilitás érzése sok helyen növekszik”, az ellenségkép és a fenyegetettségre való hivatkozás egyre hangsúlyosabb elemmé válik a politikában és a mindennapi intézményi életben, annak ellenére is, hogy ennek a hatásai megújíthatatlanok és kiszámíthatatlanok. (Charalambous et al. 2016, 15. p.) Ezt láthatjuk Ukrajnában is, ahol ebben a diskurzusban az ellenség nyelvét beszélők nemcsak potenciális veszélyforrássá, hanem az ellenséggel lepaktáló kollaboránssá is válhatnak, amint a 11. képen látható. A karikatúrán egy hosszúra nyúló nyelvet vörös szőnyegként használva Medvedcsuk keleti szláv szokás szerint kenyérrrel és sóval fogadja a katonai egyenruhában, kezében fegyverekkel és füstölő bombával érkező Putyint, a kiöltött nyelven pedig az „Isten hozott, komám” felirat olvasható. A kép felső részére jutott az erkölcsi üzenet: „Az államnyelv iránti tiszteletlenség kollaboráns megnyilvánulás”.

11. kép. Aki az orosz nyelvet támogatja, az kollaboráns³¹

Roter és Busch (2018, 165. p.) szerint az ukrán nyelv erőteljes támogatása 2014 után felerősödött, és a kizárólagos nemzetépítés egyértelműen az ukrán nyelvnek mint a közszféra egyetlen legitim nyelvének a népszerűsítésére irányult, „különösen az orosz,

31 <https://www.radiosvoboda.org/a/29498980.html>

de más kisebbségi nyelvek rovására is”. Ebben az időszakban a nyelvpolitika a történelmi reváns eszközzé vált. Ez a fajta nyelvpolitika a mai társadalmi problémákról a történelmi sérelmekre alapozott ellenségkép felidőzésével tereli el a figyelmet. Ebben a folyamatban a kisebbségi nyelvek az ukránosítás és az oroszellenes politika járulékos veszteségeként jelentek meg, de ettől ez még nem kevésbé fájdalmas az e nyelveket beszélők számára.

A folyamatos fenyegetettség közepette megkérdőjeleződik az is, hogy az orosz nyelvűek jó hazafiak lehetnének. „A Keleten folyó hibrid háború a kultúra, a civilizáció frontján is kitért. Korábban eléggé világosan látható volt, ki híve és ki ellensége az ukránoknak a nyelv és a kultúra kérdése terén. Most azonban megjelent az »új« patrióták meglepő fogalma, akik szeretik Ukrajnát, de nem szeretik az ukrán nyelvet. Ez a fogalom bennem erős kétségeket ébreszt” – nyilatkozta például az egyik ukrán nyelvész. (Shevchuk–Vlasiuk 2015) Metaforikus párhuzamot idézve Gileád és Efraim lakosainak a bibliai Bírák Könyvéből (12, 5-6) ismert véres konfliktusa (lásd: *Sibboleth/Szibboleth*), illetve a kelet-ukrajnai fegyveres krízis között, Yuri Shevchuk egyértelműen foglal állást az oroszul beszélőkkel szemben, az ellenség kategóriájába sorolva őket: „A nyelvi skizofrénia megfosztja az ukrán nyelv védelmező szerepét azokban az egzisztenciális helyzetekben, amikor az életed veszélyben van, és a nyelved alapján meg tudod különböztetni a sajátokat az ellenségtől.” (Shevchuk–Palazhyi 2015)

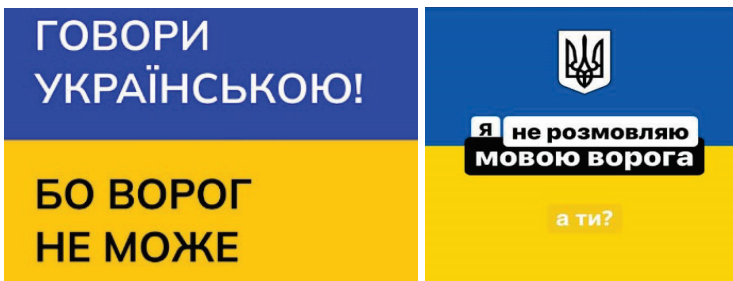
Ez az ellenségkereső nézőpont jelenik meg az eredetileg 2017-ben publikált 12. képen. A bal oldalon egy a valamelyik ukrán nacionalista szervezet egyenruhájában álló fegyveres látható, a jobb alsó sarokban pedig egy a szovjet fegyverek dicsőségét hirdető György-szalagot viselő alak jelenik meg. A kép felső részén a *Мовна поліція* ukrán felirat azt jelenti: nyelvrendőrség. A szöveg egy ukrán–orosz kétnyelvű párbeszéd, melyet érdemes teljes terjedelmében megismerni:

- (ukránul) *Jó napot! Nyelvrendőrség. Ön beszél ukránul?*
- (a moszkvai akcentust utánzó orosz nyelven) *Öö... Én általánosan ismert nyelven beszélek. Van hozzá jogom.*
- (ukránul) *Ön Ukrajna állampolgára vagy egy kacap³² az Orosz Föderációból?*
- (oroszul) *Én oroszul beszélő ukrán állampolgár vagyok!*
- ... Lövések dördülnek...
- (ukránul) *Állampolgárságától megfosztva!*

32 A *кацап* (kacap) az oroszok egyik, az ukránok és lengyelek által használt gúnyneve.

12. kép. Az oroszul beszélő ellenség³³

2022. február 24. után, amikor Oroszország háborút indított Ukrajna ellen, az ukrán nyelv használatára való áttérés melletti agitáció a korábbinál határozottabb és keményebb lett. A 13. és 14. kép feliratai az ukrán nemzeti lobogó kék-sárga színeire írva a következők: „Beszélj ukránul, mert az ellenség nem tud!”, valamint „Én nem beszélek az ellenség nyelvén. És te?”

13. és 14. kép. Az ellenség nem tud ukránul³⁴

Miután az ország nyugati, főként ukrán nyelvűek által lakott részeibe a háború kitörése után több millió kelet- és dél-ukrajnai, főleg oroszul beszélő belső menekült került, feléjük is célzott kampány indult. A 15. képen egy ilyen plakát látható, melynek felirata elég egyértelmű: „Kedves Áttelepültek! Ez itt Ukrajna! Mi kizárólag ukránul beszélünk. Ha nem tudnak – tanulják meg!!! Mert számunkra nem mindegy!”

³³ <https://m.joyreactor.cc/post/2963737>

³⁴ <https://bukinfo.com.ua/chernivci/chernivecki-osvitni-zaklady-zapuskayut-bezkoshtovni-kursy-ukrajinskoji-dlya-rosiyskomovnyh-pereselenciv> (13. kép), illetve <https://m.facebook.com/ukr2020/photos/a.2440700715997267/5175416195859025/> (14. kép).

15. kép. A belső menekültek nyelvi viselkedésének megváltoztatására irányuló kampányplakát³⁵

A 16. és 17. kép a háborús propagandába illeszkedve az ukrán nyelvet fegyverként jeleníti meg. Az első képen egy ukrán kozák és egy orosz muzsik kerül szembe egymással, utóbbi nyelvén egy tank, a kozákra meredő csővel. A felirat ukrán és orosz nyelven hirdeti: „A nyelv – fegyver!” A másikon egy nyilvánvalóan ukrán katona vállról indítható rakétát lő ki, melyre az ukrán *паляниця* (kenyér) szót írták fel: azt a szót, melyet a legenda szerint az orosz anyanyelvűek nem tudnak kiejteni (oroszul ugyanezt úgy nevezik: хлеб). Az ábrázolás fölött fehér betűkkel „A mi nyelvünk – a mi fegyverünk” szöveg olvasható.

16. és 17. kép. A nyelv – fegyver³⁶

Az állampolgárok ukrán nyelv felé terelésének egyik legfontosabb eszköze az oktatás ukránosítása lett. A függetlenné váló Ukrajna olyan oktatási rendszert örökölt, amelynek a nemzeti kisebbségek nyelvén oktató intézmények szerves részei voltak. A kisebbségek nyelvén folyó oktatás felszámolására több kísérlet is történt a függetlenné válás

35 <https://m.workplace.com/kliashturnyi/photos/a.156777632369128/719465916100294/?type=3>

36 <https://www.5.ua/polityka/hovorit-zi-mnoiu-ukrainskoiu-v-armii-abo-yak-shvydko-radianski-ofitsery-i-heneraly-pereidut-na-derzhavnu-blohpost-192164.html> (16. kép), illetve <https://vseosvita.ua/library/prezentatsiia-ahitatsiia-nasha-mova-nasha-zbroia-do-dnia-ukrainskoi-pysemnosti-ta-movy-do-dnia-ridnoi-movy-595566.html> (17. kép).

óta (Orosz 2022), ám ez a folyamat 2017-ben, az oktatási kerettörvény,³⁷ majd a 2019-es államnyelvi törvény³⁸ és 2020-ban az általános középfokú oktatásról szóló törvény³⁹ elfogadása után új lendületet kapott. Ezek a jogszabályok egyrészt megszüntetik a kisebbségek nyelvén oktató iskolák intézményi önállóságát, másrészt az 5. osztálytól kezdve az úgynevezett átírányító (tranzitív) oktatási modellt kényszerítik a kisebbségekre, melynek lényege, hogy az iskolai oktatás első szakaszában a kisebbségi gyerekek anyanyelvükön kezdenek el tanulni, és anyanyelvük mellett a többségi nyelvet is oktatják számukra, majd a tanulókat átírányítják a többségi nyelven való tanulásra. Ennek az oktatási modellnek a célja hosszú távon többségi egynyelvűség kialakítása az oktatás révén, ahol a kisebbségi nyelv szerepe tulajdonképpen csak arra korlátozódik, hogy segítse a második nyelv elsajátítását, s ezáltal a többségi nyelven való oktatásra való átírányítást, azaz az asszimilációt. (Skutnabb-Kangas 1997, 25. p.) Az említett ukrainai törvények értelmében az 1–4. osztályokban megengedett a kisebbségi nyelven való oktatás és tanulás, az 5. osztálytól azonban már egyre több tárgyat kell államnyelven tanulni: az 5.-ben a tárgyak 20%-át, a 9.-ben már 40%-át, a 10. osztályban pedig már a 60%-át. Az orosz tannyelvű iskolákban már 2020-ban elkezdtek ennek a rendszernek az alkalmazását, a magyar és román nyelvű intézményekben pedig 2023. szeptember 1-től kell kötelezően áttérni a tranzitív modellre. (Cserniczkó et al. 2020, 52–64. p.)

Az alkotmánybírósnak az államnyelvtörvényről kiadott véleménye 13.5. bekezdése kiáll az ismertetett oktatási modell mellett, leszögezve, hogy annak bevezetése a posztszovjet rendszertől való távolodást, a kisebbségek integrációját, a demokrácia megerősítését, valamint a társadalom integritásának biztosítását szolgálja:

„A törvény lehetővé teszi a posztszovjet társadalom államnyelvével kapcsolatos szakpolitikai prioritások és az európai demokratikus kultúra szükségleteinek összekapcsolását. (...) A társadalmi integráció biztosításának leghatékonyabb módja az államnyelven folyó tanulás. A nemzeti kisebbségek jogainak érvényesítése pedig nem irányulhat a szegregációra és nem veszélyeztetheti a társadalom egységét. Ezen túlmenően az államnyelv ismeretével az embernek lehetősége van a kapott információk összehasonlítására és kritikai értékelésére, valamint minőségileg részt venni a politikai diskurzusban, amely az állam demokratikus berendezkedésének elválaszthatatlan részét képezi – deklarálja az Alkotmány preambuluma. Az Ukrajna Alkotmánybírósnak ezért úgy véli, hogy a törvényi szabályozás, amelynek célja az ukrán nyelv államnyelvvé tétele, egyben védi államunk demokratikus berendezkedését és annak eszközeit is.”

37 Закон України «Про освіту». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

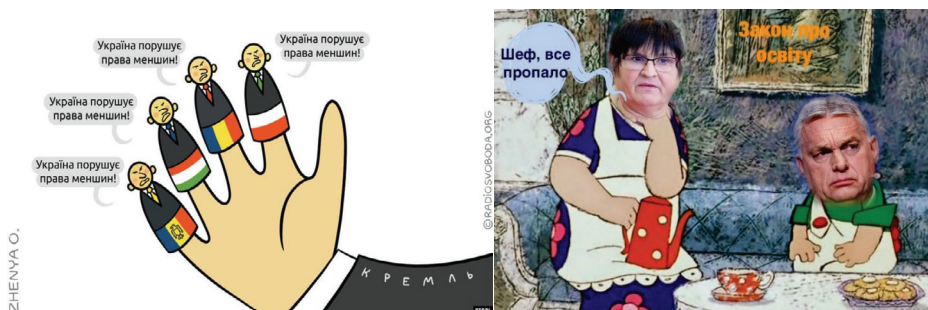
38 Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>

39 Закон України «Про повну загальну середню освіту». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

A kisebbségi nyelveken folyó oktatás jogát szűkítő jogszabályok ellen Ukrajna szinte minden szomszédja tiltakozott valamilyen módon. A legkitartóbbnak azonban Magyarország bizonyult. Az ukrajnai magyar közösség jogainak védelmében Budapest kijelentette: mivel „Ukrajna hátba szúrta Magyarországot oktatási törvényének módosításával, amely súlyosan sérti a magyar kisebbség jogait”,⁴⁰ mindaddig blokkolja az Ukrajna és a NATO közötti legmagasabb szintű politikai találkozók megszervezését, amíg a kijevi kormányzat nem változtatja meg a területén élő magyarok jogait csorbító jogszabályokat.⁴¹ Budapest még úgy is vállalta a szembenállást Kijevvel, hogy jól tudta: „Ez fájdalmas lesz Ukrajna számára.”⁴²

Kijev azonban kitart álláspontja mellett, és az oktatás ukránosítása ellen, valamint a kisebbségek nyelvi jogai érdekében megszólalókat Oroszország bábjának tekinti, a magyar nyelvű oktatási intézményhálózat megmaradásáért küzdő kárpátaljai magyar politikusokat pedig Orbán Viktor magyar miniszterelnök csatlósaiként ábrázolja. Ebben a kontextusban a kisebbségi jogokért folytatott érdekérvényesítés külső hatalmak érdekeit szolgálja. Ezt tükrözi a 18. és 19. kép is.

18. és 19. kép. Az ukrajnai kisebbségek nyelvi jogaiért küzdők külső hatalmak érdekeit szolgálják⁴³

40 Ukrajna hátba szúrta Magyarországot oktatási törvényének módosításával. <https://www.kormany.hu/hu/kulfgazdasagi-es-kulugyminiszterium/hirek/ukrajna-hatba-szurta-magyarorszagot-oktatasi-torvenyenek-modositasaval>

41 Lásd pl.: Hungary continues to block Ukraine-NATO talks despite supporting Kyiv's NATO bid (November 29, 2019). <https://emerging-europe.com/news/hungary-continues-to-block-ukraine-nato-talks-despite-supporting-kyivs-nato-bid/>; Hungary to block Ukraine's NATO membership over language law (December 4, 2019). <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-nato-hungary/hungary-to-block-ukraines-nato-membership-over-language-law-idUSKBN1Y823N>

42 This will be painful for Ukraine (September 26, 2017). <https://www.kormany.hu/en/ministry-of-foreign-affairs-and-trade/news/this-will-be-painful-for-ukraine>

43 <https://www.radiosvoboda.org/a/28762796.html> (18. kép) és <https://www.facebook.com/UkrZakarpattya/photos/a.817222725101345/2474525262704408/> (19. kép)

A 18. képen szereplő karon a *Kreml* felirat szerepel, a kéz öt ujjá közül pedig négyen egy-egy báb, amelyek Ukrajna szomszédjainak nemzeti lobogóiba vannak öltöztetve. A Moldovát, Magyarországot, Romániát és Lengyelországot jelképező figurák mindegyike az „*Ukrajna megsérti a kisebbségek jogait*” szöveget mormolja eltorzult arccal.

A 19. képen a piros-fehér-zöld színekbe öltözött, durcás képet vágó Orbán Viktort láthatjuk, előtte teasütemény, mellette pedig Orosz Ildikó, a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség elnöke, a Kárpátaljai Megyei Tanács képviselője látható, aki az egyik leghangosabb és legharcosabb szószólója az ukrainai magyar nemzeti kisebbségnek. Orbán fölött-mögött a falon keretben a „*Закон про освіту*”, vagyis az „oktatási törvény” felirat olvasható, a kárpátaljai magyar politikus és közéleti személy pedig a „*Főnök, minden elveszett*” szöveggel tölt teát egy fehér pöttyös piros kancsóból a miniszterelnöknek.

Összefoglalás

A 2014-es események után az ukrán politikai elit – reagálva arra, hogy Putyin és Oroszország ürügyként használta politikája megideologizálásához a nyelvi kérdést – fokozott ukránosításba kezdett. Számos olyan jogszabályt fogadtak el ebben az időszakban Kijevben, amelyek fokozatosan szűkítik az oroszok és más kisebbségek anyanyelvhasználati jogait. Az ukrán nyelv támogatásával párhuzamosan olyan politikai és információs kampány is indult, amely a nyelv, a nemzet és az állam létét fenyegető veszélyként ábrázolja a kisebbségi (elsősorban persze az orosz) nyelv jelenlétét az országban. Ugyanakkor a 2019-ben elfogadott államnyelvi törvény és annak alkotmánybírói értelmezése az ukrán nyelvhez olyan szimbolikus jelentést társított, ahol az államnyelv a társadalmi integráció, az állami biztonság és az ország területi épségének fontos biztosítója. Ebben az írásban azt mutattuk be, hogyan jelent meg mindez olyan jogi szövegekben, amelyek az állami nyelvpolitika meghatározó, irányadó dokumentumai, továbbá hogy milyen propagandisztikus karikatúrákkal támogatták meg ezt az ideológiát a politikai sajtóban. A 2014 utáni ukrainai nyelvpolitikában a nyelvi nacionalizmus ideológiája érhető tetten, és ez az ideológia tükröződik a témában készült gúnyrajzokon is.

Aneta Pavlenko (2023, 289–290. p.) legújabb kötetében megállapítja: „a nyelvi nacionalizmus kevésbé pragmatikussá és racionálissá, inkább ideológiailag vezérelt és érzelmessé tett bennünket, és sajnos nehéznek bizonyul a gondolkodásmód megváltoztatása.” Ez érvényes a 2014 utáni Ukrajinára is. Pavlenko (2023, 290. p.) szerint „Putyin [a háború megindítása előtt elmondott] beszédében nemzetbiztonsági aggályokkal és azzal indokolta az inváziót, hogy meg kell védeni az ukrainai orosz ajkúakat nyelvi és kulturális jogaik megsértésétől. (...) A 2014 és 2021 között elfogadott ukrain nyelvtörvények intoleranciája (vö. Cserniczkó–Márku 2020; Fiala-Butora 2020; Lieven 2022) nem igazolja az orosz agressziót. Semmi sem igazolja – Ukrajna lerohanása a nemzetközi jog megsértése és szörnyű háborús bűncselekmény”. Azt is leszögezi azon-

ban, hogy annak az ukrainai etnikai sovinizmusnak és nyelvi intoleranciának, amit Putyin kormánya ürügyként és fegyverként használ, „katasztrofális következményei vannak minden ukrán számára, anyanyelvtől függetlenül”. (Pavlenko 2023, 290. p.) Bár az orosz rezsim az Ukrajnában élő orosz nyelvűek védelmével indokolta a gyilkos háború megindítását, a háborús térképekre tekintve kiderül, hogy a harcok épp azokat a területeket érintik elsősorban, ahol az oroszul beszélők legnagyobb része élt 2022. február 24. előtt.

Az tehát, hogy Ukrajna folyamatosan szűkítette a kisebbségek nyelvi jogait, és egy ideológiailag vezérelt ukránosító kampányban ellenségként ábrázolta az orosz nyelvet és beszélőit, valamint ezáltal közvetve valamennyi kisebbséget és nyelvüket, nem lehet indoka egy véres, gyilkos és pusztító háborúnak. Az ENSZ nemzeti, etnikai, vallási vagy nyelvi kisebbségekhez tartozó személyek jogairól szóló nyilatkozata⁴⁴ (8. cikk 4. pont) kimondja: „Ezen Nyilatkozatban semmi nem értelmezhető úgy, hogy az megenged bármely tevékenységet, amely ellentétes az Egyesült Nemzetek céljaival és elveivel, beleértve az államok szuverén egyenlőségét, területi sértetlenségét és politikai függetlenségét.” Oroszország pedig egyértelműen megsértette egy szuverén állam területi integritását és politikai függetlenségét; hadi gépezete kíméletlenül rombol, pusztít és gyilkol ukránul, oroszul, magyarul és más nyelveken beszélőket egyaránt.

Irodalom

- Beregszászi Anikó–Cserniczkó István 2020. Nyelvpolitika: harc a hatalomért. *Magyar Nyelv*, 116/3, 257–274. p. DOI: <http://dx.doi.org/10.18349/MagyarNyelv.2020.3.257>
- Charalambous, Constadina–Charalambous, Panayiota–Khan, Kamran–Rampton, Ben 2015. *Sociolinguistics & security*, Urban Language & Literacies 177.
- Charalambous, Constadina–Charalambous, Panayiota–Khan, Kamran–Rampton, Ben 2016. *Security & language policy*, Urban Language & Literacies 194.
- Cserniczkó István 2017. Language Policy in Ukraine: The Burdens of the Past and the Possibilities of the Future. In Simone E. Pfenninger and Judit Navracscics (eds.): *Future Research Directions for Applied Linguistics*. Bristol, Multilingual Matters, 120–148. p.
- Cserniczkó István 2022a. Linguistic (Human) Rights and their Violations in Transcarpathia (1944–2022). In Molnár D. Erzsébet, Váradi Natália, Darcsi Karolina, Orosz Ildikó, Cserniczkó István (eds.): *Struggle for Survival: The Transcarpathian Hungarians (1944–2022)*. Budapest, Méry Ratio Publishing, 179–220. p.
- Cserniczkó István 2022b. Nyelvi (emberi) jogok, jogsértések és biztonságpolitika összefüggései Oroszország Ukrajna elleni háborúja tükrében. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 24/2, 3–30. p.; *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 23/1, 3–21. p.

44 Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-rights-persons-belonging-national-or-ethnic>

- Cserniczkó István–Hires-László Kornélia–Karmacs Zoltán–Márku Anita–Máté Réka–Tóth-Orosz Enikő 2020. *Ukrainian Language Policy Gone Astray: The Law of Ukraine “On Supporting the Functioning of the Ukrainian Language as the State Language” (analytical overview)*. Törökbálint, Termini Egyesület.
- Cserniczkó István–Kontra Miklós 2022. The Linguistic Human Rights Plight of Hungarians in Ukraine. In Skutnabb-Kangas, Tove and Phillipson, Robert (eds.): *The Handbook of Linguistic Human Rights*. Oxford, Wiley Blackwell.
- Cserniczkó István–Márku Anita 2020. Minority language rights in Ukraine from the point of view of application of the European Charter for Regional or Minority Languages. *Alkalmazott Nyelvtudomány*, 20/2, DOI: <http://dx.doi.org/10.18460/ANY.2020.2.002>
- Cserniczkó István–Tóth Mihály 2019. *The right to education in minority languages: Central European traditions and the case of Transcarpathia*. Ungvár, Autdor-Shark.
- Deen, Bob–Romans, William 2018. Introduction: Shaping Language Policies to Promote Stability. In Iryna Ulasiuk, Laurențiu Hadîrcă, and William Romans (eds.): *Language Policy and Conflict Prevention*. Leiden–Boston, Brill Nijhoff. 3–22. p. DOI 10.1163/9789004357754_002
- Drozda, Andrij (Дрозда Андрій) 2014. Розрубати мовний вузол. Скільки російськомовних українців готові наполягати на російськомовності своїх дітей і внуків? *Портал мовної політики*, November 23, 2014. <http://language-policy.info/2014/11/rozrubaty-movnyj-vuzol-skilky-rosijskomovnyh-ukrajintsiv-hotovi-napolyahaty-na-rosijskomovnosti-svojih-ditej-i-vnukiv/>
- Fedinec Csilla–Cserniczkó István 2020. *Nyelvi kirakós Kárpátaljáról. Történeti és politikai dimenziók (1867–2019)*. Budapest, Társadalomtudományi Kutatóközpont–Gondolat Kiadó.
- Fedinec Csilla–Tóth Norbert 2022. *Romantikus jog – fapados gyakorlat. A magyar–ukrán alapszerződéses viszony*. Budapest, TK Kisebbségkutató Intézet–L'Harmattan.
- Fiala-Butora, János 2020. The Controversy Over Ukraine's New Law on Education: Conflict Prevention and Minority Rights Protection as Divergent Objectives? *European Yearbook of Minority Issues* 17, 233–261. p. DOI: http://dx.doi.org/10.1163/22116117_01701011
- Grin, François 2003. *Language Policy Evaluation and the European Charter for Regional or Minority Languages*. Basingstoke, Palgrave Macmillan.
- Hornberger, Nancy H. 2015. Selecting Appropriate Research Methods in LPP Research: Methodological Rich Points. In Francis M. Hult and David Cassels Johnson (eds.): *Research Methods in Language Policy and Planning: a Practical Guide*. Malden, MA, Wiley Blackwell, 9–20. p.
- Hult, Francis M.–Johnson David Cassels eds. 2015. *Research Methods in Language Policy and Planning: a Practical Guide*. Malden, MA, Wiley Blackwell.
- Huysmans, Jeff 2014. *Security unbound: Enacting democratic limits*. New York, Routledge.
- Kondraskina, Jelena (Кондрашкина Елена) 2016. Языковые конфликты. In В. Михальченко (ed.): *Язык и общество: Энциклопедия*. Москва, Издательский центр «Азбуковник», 849–853. p.
- Kontra, Miklós 2021. (Linguistic) Human Rights and/or Security Policy. *Foreign Policy Review*, 2/62–72. p. DOI: <http://dx.doi.org/10.47706/KKIFPR.2021.2.62-73>
- Kymlicka, Will 2015. Multiculturalism and Minority Rights: West and East. *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe*, 14/4, 4–25. p.

- Lieven, Anatol 2022. Ending the threat of war in Ukraine: A negotiated solution to the Donbas conflict and the Crimean dispute. *Quincy Paper* 6, updated January 2022. Retrieved on March 3, 2022 at <https://quincyst.org/report/ending-the-threat-of-war-in-ukraine/>
- May, Stephen 2006. Language Policy and Minority Rights. In Ricento, Thomas (ed.): *An Introduction to Language Policy: Theory and Method*. Malden, MA, Blackwell Publishing Ltd., 255–272. p.
- Nagy, Noémi 2021. Language Rights of European Minorities in the Administration of Justice, Public Administration and Public Services. *International Developments in 2019. European Yearbook of Minority Issues*, 18/1, 113–140. p. DOI: https://doi.org/10.1163/22116117_01801006
- Orosz Ildikó 2022. About Hungarian-language Education in Transcarpathia (1946–2022). In Molnár D. Erzsébet, Váradi Natália, Darcsi Karolina, Orosz Ildikó, Cserniczkó István (eds.): *Struggle for Survival: The Transcarpathian Hungarians (1944–2022)*. Budapest, Méry Ratio Publishing, 143–177. p.
- Osnach, Serhii (Оснач Сергій) 2015. Мовна складова гібридної війни. *Портал мовної політики*, June 13, 2015. <http://language-policy.info/2015/06/serhij-osnach-movna-skladova-hibrydnoji-vijny/>
- Öllös László 2004. *Emberi jogok – nemzeti jogok. Emberi és polgári jogok-e a nemzeti kisebbség jogai?* Somorja–Dunaszerdahely, Fórum Kisebbségkutató Intézet–Lilium Aurum Könyvkiadó.
- Pavlenko, Aneta 2023. Multilingual Ghost Signs: Dissonant Languages in the Landscape of Memory. *Multilingualism and History*, Cambridge University Press, 270–293. p. DOI: <https://doi.org/10.1017/9781009236287.015>
- Rannut, Mart (Раннут Март) 2004. *Пособие по языковой политике*. Таллин, Tallin Pedagogical University.
- Ricento, Thomas ed. 2006. *An Introduction to Language Policy: Theory and Method*. Malden, MA, Blackwell Publishing Ltd.
- Roter, Petra–Busch, Brigitta 2018. Language Rights in the Work of the Advisory Committee. In Iryna Ulasiuk, Laurențiu Hadîră, and William Romans (eds.): *Language Policy and Conflict Prevention*. Leiden–Boston, Brill Nijhoff, 155–181. p.
- Sakwa, Richard 2015. *Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands*. London, I.B. Tauris.
- Shevchuk, Yuri–Palazhyi, Halyna (Шевчук Юрій–Палажій Галина) 2015. Мовна шизофренія – нова, потужна форма русифікації. *Портал мовної політики*, September 19, 2015. <http://language-policy.info/2015/09/yurij-shevchuk-movna-shyzofreniya-nova-potuzhna-forma-rusyifikatsiji/#more-1780>
- Shevchuk, Yuri–Vlasiuk, Hanna (Шевчук Юрій–Власюк Ганна) 2015. Двомовність як хвороба. Професор Колумбійського університету називає українську мовну ситуацію «мовною шизофренією». *Портал мовної політики*, July 5, 2015. <http://language-policy.info/2015/07/dvomovnist-yak-hvoroba-profesor-kolumbijskoho-universytetu-nazyvaje-ukrajinsku-movnu-sytuatsiyu-movnoyu-shyzofrenijeyu/>
- Shohamy, Elana 2006. *Language policy: Hidden agendas and new approaches*. London, Routledge.
- Skutnabb-Kangas, Tove 1997. *Nyelv, oktatás és a kisebbségek*. Budapest, Teleki László Alapítvány.
- Spolsky, Bernard 2004. *Language Policy*. Cambridge, Cambridge University Press.

- Spolsky, Bernard 2009. *Language Management*. New York, Cambridge University Press.
- Spolsky, Bernard ed. 2012. *The Cambridge Handbook of Language Policy*. New York, Cambridge University Press.
- Wright, Sue 2012. Language policy, the nation and nationalism. In Bernard Spolsky (ed.): *The Cambridge Handbook of Language Policy*. New York, Cambridge University Press, 59–78. p.

ISTVÁN CSERNICKÓ

A MISDRAWN LANGUAGE POLICY

IDEOLOGICAL MOTIFS OF UKRAINIAN STATE LANGUAGE POLICY IN LEGAL TEXTS AND CARICATURES

After the events of 2014, the Ukrainian political elite, reacting to Putin's and Russia's use of the language issue as a pretext to ideologize their policies, engaged in increased Ukrainization. During this period, a number of laws were adopted in Kiev that progressively curtailed the rights of Russians and other minorities to use their mother tongue. In parallel with the promotion of the Ukrainian language, a political and information campaign has been launched which portrays the presence of a minority language (primarily Russian, of course) in the country as a threat to the language, the nation, and the existence of the state. At the same time, the state language law adopted in 2019 and its interpretation by the Constitutional Court have attached a symbolic meaning to the Ukrainian language, where the state language is an important guarantee of social integration, state security and the territorial integrity of the country. In this paper, we have shown how this was reflected in legal texts that were the defining and guiding documents of state language policy, and how propagandistic caricatures were used to support this ideology in the political press. The ideology of linguistic nationalism can be seen in the language policy of Ukraine after 2014, and this ideology is reflected in the cartoons that have been produced on the subject.

Számunk szerzői

Ádám Laura (1999)

angliztika mesterszakos hallgató (Szegedi Tudományegyetem, Szeged, Magyarország)

Bašić, Goran (1961)

politológus (Társadalomtudományi Intézet; Etnikai Kutatóközpont, Belgrád, Szerbia)

Bodnár Krisztián (1984)

történész, levéltáros (Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára Sátoraljaújhelyi Fióklevéltár, Sátoraljaújhely, Magyarország)

Cserniczkó István (1973)

nyelvész (II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola és Pannon Egyetem; Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont, Beregszász, Ukrajna)

Gaučík István (1973)

történész (Szlovák Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete, Pozsony, Szlovákia)

Hollósi Gábor (1976)

tudományos főmunkatárs, a történelemtudományok habilitált doktora (VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár, Budapest, Magyarország)

Janák, Viktor (1991)

történész, doktorandusz (Památník Zámeček, Pardubice; Západočeská univerzita, Plzeň, Csehország)

Lampl Zsuzsanna (1959)

szociológus, író, újságíró (Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja; Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra, Szlovákia)

Lengyel Ákos (1992)

doktorandusz (Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Történelemtudományi Doktori Iskola, Eger, Magyarország)

Liszka József (1956)

etnológus (Fórum Kisebbségkutató Intézet Etnológiai Központja, Komárom; Selye János Egyetem, Komárom, Szlovákia)

Öllös László (1957)

politológus (Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja; Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra, Szlovákia)

Polgár Anikó (1975)

irodalomtörténész, költő, műfordító (Selye János Egyetem, Komárom, Szlovákia)

Popély Árpád (1970)

történész (Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja; Selye János Egyetem, Komárom, Szlovákia)

Vataščin Péter (1987)

etnológus (Fórum Kisebbségkutató Intézet Etnológiai Központja, Komárom, Szlovákia)

Forum

Social Sciences Review

Társadalomtudományi Szemle

Content:

László Öllös

Hungarian–Slovak
Reconciliation
and the National Peace

László Gyurgyík

The Ethnic Composition
of Slovakia's Municipalities,
Based on the Data
of the 1950 census

Zsuzsanna Lampl

The Primary Results
of the last Hungarian
Identity Survey in Slovakia

István Lanstyák

Language Problems,
Language Related
Social Problems,
Metalinguistic Activities

Attila Simon

National Holidays
and the Hungarians
in Slovakia in 1919

Ágnes Tóth

The 1968 Resolution
on the Situation of the
Nationalities in Hungary

Judas Everett

Combatting
Illiberalism
in the Heart
of Europe:
Lessons from
Slovakia

Reviews

2021

5

Coming soon:
FORUM SOCIAL SCIENCES REVIEW 2023/5.

Folyóiratunk nyílt hozzáférésű, keresse a forumszemle.eu honlapunkon.
Olvassa vagy töltsse le ugyanitt évi 4 magyar lapszámunk mellett az 5., angol nyelvűt is.

Our journal is open access, visit forumszemle.eu.
Read or download our 4 Hungarian issues a year and our 5th issue in English.

Forum

Social Sciences Review

Társadalomtudományi Szemle

Content:

Lukáš Novotný
Trends of incursions to
right are lying, Czechoslovak
democratic policy is on the
path towards a gradual
transformation of the nation
state into a state of
nations*

**István Csomóska –
Csilla Fedinec**
The perception of
languages in the Linguistic
landscape of
Transcarpathia in
Czechoslovak Republic
(1919-1939): a partial
analysis

László Gyurgik
Que asked: The number of
Hungarians in Slovakia
based on nationality and
not on foreign data of the
2021 census

Béla Mester
The legacy of the Common
Sense in the Public
Philosophy of European
Modernity

Ahmet Kaan Akyüz
Robert College During the
Years of Conflict, 1908-1918

Radoslava Bihliková
Cases of neo-nazis –
discrimination against the
Russian minority
in the Baltics

Gábor Kovács
New Wine in old
bottles? Classical
notions of political
philosophy as a
changed political
reality

Book reviews

2022

5

Fórum

Társadalomtudományi Szemle

A tartalomról:

Leontyák István
A nyelvformalizmus és a formális iskola

Petteri Lajos
Nyelvtudományok és iskolai
kérdések a határon túl
magyar iskolákban

N. Nagy Péter
A modern lélektudományok
indokolásértelmezési
problémái

Nathó Anna
Helyzetkép, kibocsátásig
áll, vezető elterjedt
háttérrel

Orbán Melinda
A szlovákiai kisebbségi
kérdésről Kárpátalján

Godrácz Attila
A Magyar Államokfelelős
Praxiszerveletének
a zempléni részeken

Kerényi Éva
A turizmus kezdetei
Göncön

Köztémények
Liska József
A. Gerényi András

Oral History
Bukor Adam

Könyvek

2023

1

Fórum

Társadalomtudományi Szemle

A tartalomról:

Fedenc Csilla
A nemzeti identitásról
szó ukránjai törvény

Maruszcsó Erik
Nemzetegyenlőség
megfogalma 1938–1944

Svetlana Sorová
Politikai partecipáció
a nemzeti identitás
szlovákiai kisebbségi
szférákban

Koltics József
A romákai vagy
egyébként roma
a Kárpát-medencében

Ótvész Anna
Dr. Gótszál Ottó
1919-es levele a kaszói
Városi Lakóházhoz

Miszlai Katalin
Sós Anna levél
televíziójáról

Csiky Zoltán
Sós Anna és a szlovákiai
magyar iradalom

Csanda Gábor
Sós Anna
posztumusz publikációi

Sós Andor
Az ország vesztéséről
– politikai és irodalmi
szövegek

Liska József
Szégyenkezés a magyar
Green Fieldja
szégyenkezés
mértékéhez

Szarka László
Helyzetkép
Kárpátalján
Szlovákiában
és Magyarországán

Könyvek

2023

2

FÓRUM TÁRSADALOMTUDOMÁNYI SZEMLE

A szerkesztőség címe: Fórum Kisebbségkutató Intézet, Park u. 4., 931 01 Somorja. E-mail: csanda@foruminst.sk • Kiadja: Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja. IČO: 34 028 587. Felelős kiadó: Simon Attila igazgató • Nyomdai előkészítés: infopoint Kft. • Nyomta: Adecta, Kft., Csillizradvány • Megjelent a Szlovák Köztársaság Kisebbségi Kulturális Alapja támogatásával • Példányszám: 500 • Ár: 3 € • 2023. szeptember • Nyilvántartási szám: EV 904/08 • ISSN 1335-4361 • Internet: <http://www.forumszemle.eu>

FÓRUM SPOLOČENSKOVEDNÁ REVUE

Adresa redakcie: Fórum inštitút pre výskum menšín, Parková 4, 931 01 Šamxorín. E-mail: csanda@foruminst.sk • Vydavateľ: Fórum inštitút pre výskum menšín, Šamorín. IČO: 34 028 587. Zodpovedný: Attila Simon riaditeľ • Tlačiarenská príprava: infopoint s.r.o. • Tlač: Adecta, s.r.o., Čiližská Radvaň • S finančným príspevkom Fondu na podporu kultúry národnostných menšín • Náklad: 500 • Cena: 3 € • September 2023 • Evidenčné číslo: EV 904/08 • ISSN 1335-4361 • Internet: <http://www.forumszemle.eu>